

ЦЕНТРАЛІЗОВАНЕ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

i ПРО ЩО?

Чому Україна пасе задніх у питанні встановлення чесної конкуренції на ринку теплопостачання, як це зроблено у Європі.

? НА КОГО ВПЛИНЕ?

Звичайно, певну роль зіграло те, що до останнього часу існували цінові перекося в тарифах на ТЕ для різних категорій споживачів унаслідок субсидованої ціни природного газу. Як результат, тарифи для населення, чия частка в споживанні теплоти в системах централізованого теплопостачання складає в деяких населених пунктах до 85–90%, були настільки низькими, що не заохочували до участі в ньому потенційних виробників ТЕ з інших (крім природного газу) видів палива та енергії. Зараз ситуація змінилася внаслідок вирівнювання цін на природний газ для різних категорій споживачів.

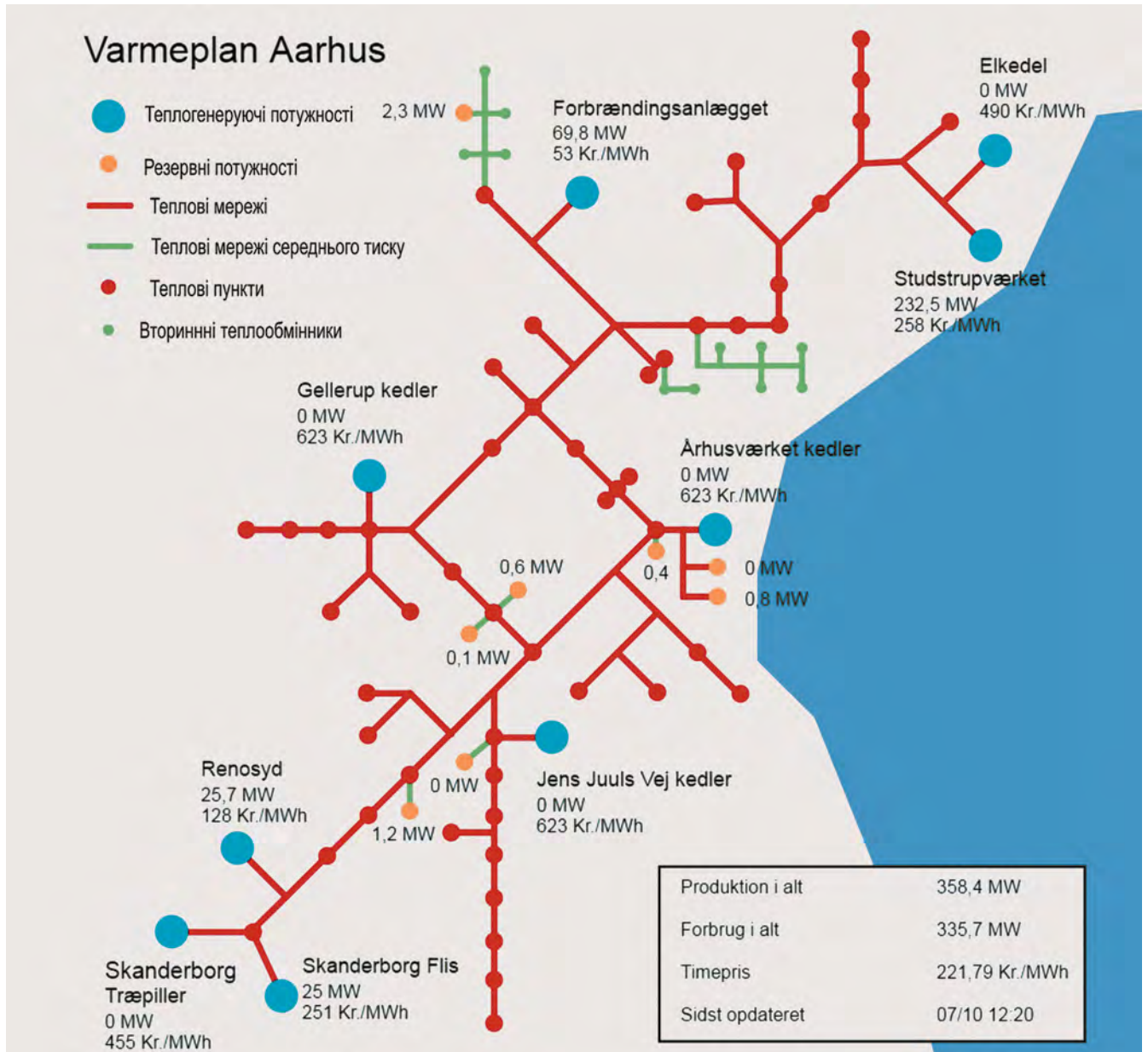
Але, на наш погляд, існує ще низка причин. Як уже зазначалося, сфера комунального теплопостачання сформувалася ще в радянський час як монополія з виробництва, транспортування та постачання ТЕ. І досі комунальні підприємства теплопостачання не

мають достатніх економічних чи законодавчих стимулів до участі у формуванні конкурентного ринку централізованого теплопостачання.

Сфера комунального теплопостачання сформувалася ще в радянський час як монополія з виробництва, транспортування та постачання ТЕ

Та й потенційні незалежні виробники ТЕ насправді обмежені в доступі до теплових мереж. Як правило, встановлені теплогенеруючі потужності комунальних підприємств суттєво перевищують приєднані теплові навантаження споживачів, тому формально в них немає підстав для підключення додаткових виробників. Їм можуть відмовити в наданні земельної ділянки для будівництва котельні або в наданні технічних умов на приєднання до тепломережі, посиляючись на відсутність затвердженої схеми теплопостачання населеного пункту або на відсутність збільшення обсягів теплоспоживання в тепломережі та надлишок власних теплогенеруючих потужностей. Подібні аргументи могли б

Рисунок 1. Схема централізованого тепло-постачання м. Орхус (Данія)

викликати подив, наприклад, у місті Орхус (Данія), де до теплових мереж приєднано дев'ять виробників ТЕ різної форми власності, що конкурують за право постачання тепла до мережі, і це не рахуючи резервних потужностей, серед яких, до речі, є фермерська біогазова установка тепловою продуктивністю 2,3 МВт (рис. 1).

В Україні видані технічні умови на приєднання можуть виявитись неприйнятними для потенційного незалежного виробника тепла з технічної чи

економічної точки зору. Це, за відсутності практичної можливості оскарження, у багатьох випадках робить неможливим приєднання до теплових мереж.

Серед проблем для впровадження конкурентних відносин у теплопостачанні також можна відзначити заборону приватизації, згідно з частиною 2 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного майна», об'єктів інженерної інфраструктури та благоустрою міст, включаючи пов'язані з постачанням споживачам води, газу, тепла.

При порівнянні законодавчих засад централізованого тепlopостачання в Україні із законодавством країн, де конкурентний ринок тепlopостачання вже діє, (наприклад, у Литві), помітна відсутність у нашому законодавстві ряду важливих положень та брак необхідних підзаконних актів, що не дозволяє практично реалізувати навіть ті законодавчі засади конкурентного ринку, що наразі існують. Так, на відміну від Литви, у нас законодавчо не встановлено:

У місті Орхус (Данія) до теплових мереж приєднано дев'ять виробників ТЕ різної форми власності

1) необхідність (а не тільки можливість) функціонування сфери централізованого тепlopостачання на конкурентних засадах (у нашому законодавстві декларується лише право доступу до магістральних та місцевих теплових мереж за умови виконання технічних умов на приєднання;

2) а також пріоритет щодо отримання споживачами ТЕ за найнижчою ціною та зобов'язання постачальника ТЕ купувати її в альтернативного виробника, що пропонує найнижчу ціну, якщо така енергія відповідає вимогам щодо якості, надійності та екологічної безпеки її виробництва.

Аналіз Правил приєднання до тепломереж (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1856-12>) та Правил надання та погодження технічних умов на приєднання (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1138-09>) показує, що вони більше стосуються приєднання споживачів, а не виробників теплоти, та не

забезпечують економічно й технічно обґрунтованого, прозорого і не дискримінаційного підключення незалежних виробників ТЕ.

Положення цих документів не пристосовані для умов конкурентного ринку тепла, тому в них відсутні поняття незалежного виробника ТЕ, оператора теплової мережі, порядку купівлі ТЕ, не визначаються способи приєднання, найбільш придатні для того, щоб розділити грошові витрати за відповідними видами діяльності та сфери відповідальності виробників тепла та оператора мережі. Серед інших важливих недоліків варто зазначити такі:

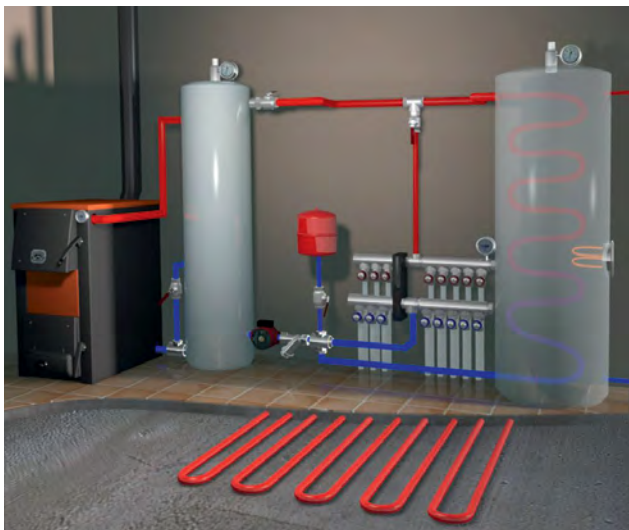
1) не забезпечується початкове інформування потенційних незалежних виробників щодо основних характеристик системи тепlopостачання (теплові навантаження, підключені виробники, види палива, діючі тарифи, тощо) заздалегідь;

2) відсутні вимоги співпраці оператора мережі та потенційного незалежного виробника для пошуку оптимального технічного й економічного рішення для підключення теплового устаткування з точки зору ефективності системи розподільчих мереж і користі для споживачів;

3) потенційний незалежний виробник тепла обмежений щодо вибору бажаної точки підключення до тепломережі;

4) відсутні вимоги щодо диспетчеризації та балансування теплової мережі в умовах приєднання кількох незалежних виробників з метою безперервного тепlopостачання споживачів та забезпечення прав виробників щодо продажу встановлених кількостей теплової енергії;

5) потенційний незалежний виробник недостатньо захищений від можливих неправомірних вимог щодо приєднання, не визначено процедури вирішення суперечливих питань, оскарження рішень, прийнятих оператором;

б) ряд положень зазначених документів дозволяють поставити можливість надання технічних вимог та приєднання до тепломереж у залежність від розроблених раніше схем та перспектив розвитку теплопостачання населеного пункту.

Як правило, схеми теплопостачання населених пунктів враховують уже існуючих виробників ТЕ, що є, в абсолютній більшості, підприємствами комунальної та державної форми власності. Саме вони вважаються основою для подальшого розвитку систем теплопостачання, а можливість появи незалежних виробників тепла не враховується.

ЩО РОБИТИ?

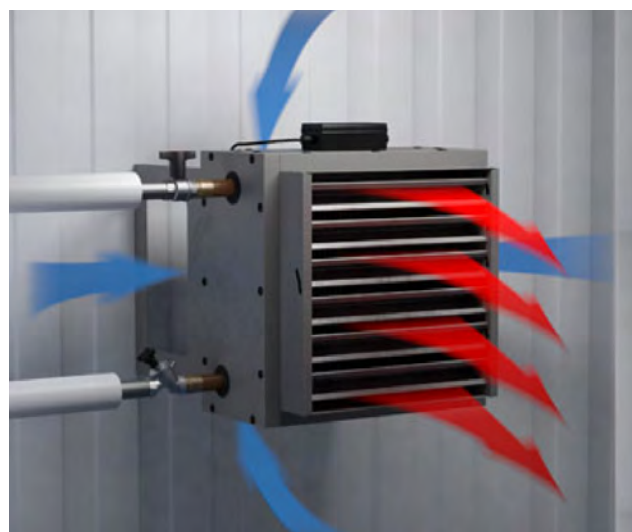
На наш погляд, для створення конкурентного ринку в галузі теплопостачання в законодавстві необхідно чітко зазначити, що потенційні незалежні виробники ТЕ мають право будувати котельні, які, у випадку їх приєднання до тепломереж, повинні бути включені до існуючих схем теплопостачання населених пунктів та братися до уваги, поряд з комунальними та державними теплогенеруючими підприємствами, при перегляді таких схем. Зокрема, у ЗУ «Про теплопостачання» треба зазначити, що будівництво незалежними виробниками тепла своїх генеруючих потужностей та їх приєднання до тепломереж має регламентуватися лише умовами приєднання (виконанням технічних умов) і не повинно залежати від затвердженої схеми теплопостачання, її наявності чи відсутності. Видача та погодження цих технічних умов також не повинні залежати від того, чи внесений цей виробник тепла до затвердженої схеми теплопостачання.

Наступною суттєвою проблемою є те, що існуюча система тарифоутворення не забезпечує економічного інтересу незалежних виробників ТЕ для участі в такому ринку.

На даний час тарифи на ТЕ встановлюються НКРЕКП або органами місцевого самоврядування за принципом «витрати плюс», з мінімальним (іноколи нульовим) рівнем рентабельності. Таке тарифоутворення є обов'язковим для всіх суб'єктів господарювання, що діють у цій галузі, незалежно від їх масштабу, форми власності, видів палива, тощо. Як результат, діючі підприємства не зацікавлені зменшувати свої витрати для забезпечення менших тарифів для споживачів, а неефективні витрати минулих періодів служать базою для формування тарифів на плановий період. Водночас потенційні незалежні виробники тепла не бачать можливості забезпечити рентабельність своїх інвестицій, вкладених в теплову генерацію. Рівень рентабельності навіть 6% (що є наразі максимальним рівнем, що практично встановлюється Комісією) є вкрай недостатнім для появи незалежних виробників ТЕ, що інвестували б у теплогенеруючі потужності. Крім того, виробник ТЕ не має права, а також можливості, змінювати встановлені тарифи, наприклад, для участі в аукціоні.

Існуюча зараз система тарифоутворення не забезпечує економічного інтересу незалежних виробників ТЕ

Для вирішення зазначених питань видається доцільним, за прикладом Литви, вивести певну частину виробників тепла з-під існуючої процедури тарифоутворення, запровадивши процедуру визначення регульованих виробників тепла, тарифи для

яких будуть встановлюватись за звичайною процедурою та правилами, затвердженими регулятором. Тариф, встановлений для регульованих виробників, буде розглядатись як граничний, що не може бути перевищений на обов'язковому аукціоні, якщо два або більше незалежних виробників тепла працюють в одній теплотережі. Тарифи ж для нерегульованих виробників тепла встановлюватимуться за результатами аукціонів.

Тарифи для нерегульованих виробників тепла встановлюватимуться за результатами аукціонів

Щорічний перегляд тарифів для регульованих виробників має проводитись за існуючою методикою, але необхідно позбутися практики встановлення нульової рентабельності, яка практично означає відсутність інвестицій у покращення основних фондів. На перспективу доцільним є запровадження формування довгострокових (3–5 років) інвестиційних програм кваліфікаційні дані, реєстраційні документи та підприємств та ліквідація штучних обмежень обсягів фінансування інвестиційних програм, впровадження стимулюючого регулювання.

! ВИСНОВОК

І, нарешті, важливою перепорою є відсутність підзаконних актів, необхідних для практичного впровадження конкурентного ринку теплопостачання. Зокрема, необхідно розробити правила закупівлі теплової енергії в незалежних виробників, що описували б:

- 1) порядок встановлення цін на ТЕ, що виробляється незалежними виробниками;
- 2) порядок встановлення плати за резервування виробничої потужності;
- 3) встановлення пріоритетів щодо закупівлі ТЕ;

4) деталі організації конкурсного відбору виробників та визначення обсягів закупівлі ТЕ;

5) вимоги щодо оприлюднення інформації про ціни та обсяги закупівлі ТЕ в незалежних та інших виробників, прогнозних потреб у закупівлі теплової енергії постачальником тощо;

6) вимоги забезпечення недискримінаційних умов виробничої діяльності незалежних виробників ТЕ та закупівлі у них теплової енергії, у тому числі обмеження виробництва теплової енергії, понесення додаткових витрат, необґрунтованих штрафів тощо.

7) вимоги до якості ТЕ та надійності її постачання.

Прикладом такого підзаконного акту може бути «Порядок і Умови купівлі теплової енергії від незалежних виробників теплової енергії» Державної Комісії з контролю над цінами і енергетикою Литовської Республіки (від 4 жовтня 2010 р. №03-202).

Вирішення зазначених питань потребує законодавчих змін, підпорядкованих єдиній концепції, яка наразі розробляється. Це суттєво підсилить законодавче поле та створить необхідні передумови для практичного впровадження конкурентного ринку тепла в Україні. ■

У наступній статті, присвяченій цій темі, ми розкажемо про європейський досвід запровадження конкурентного ринку тепла.

Домбровський О.Г., перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки.

Савчук С.Д., голова Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

Гелетуха Г.Г., голова Біоенергетичної асоціації України.

Корсакайте Д., керівник Проекту USAID «Муниципальна енергетична реформа в Україні».

Крамар В.Г., завідувач відділу Науково-технічного центру «Біомаса».